

IGOR MOISEEV HAYOTI VA IJODI

Xayrullo Atavullayev

O'zbekiston davlat xoreografiya akademiyasi
"Ma'naviyat va ma'rifat" bo'lim boshlig'i

Annotatsiya: Mazkur maqolada birinchi professional xalq raqs ansambli asoschisi va baletmeyster Igor Aleksandrovich Moiseevni raqs san'atiga qo'shgan hissasi hamda hayoti va ijodiga asoslangan avtobiografik ma'lumotlar haqida ilmiy bayon etiladi.

Kalit so'zlar: raqs, ansambl, jahon, rus, libos, balet, san'at, musiqa, folklore, xalq, teatr.

*"Agar men mehribon bo'lganimda, bizda ansambl bo'lmas edi"*².

(Igor Moiseev Aleksandrovich)

Rus raqs folklori va xalq marosimlari balet sahnasining mulkiga aylandi. Spektaklda rejissyor ko'rganini o'zgarmasdan saqlamoqchi bo'lsa ham, ikkalasi ham o'zgarishlarga uchradi. Folklor manbalarini professional xoreografik san'atga o'zlashtirishning boshlanishi qo'yildi. Keyinchalik bu jarayon folklorga xos raqsning - folklor prototipining sahna ko'rinishining yaratilishiga olib keldi, u ko'p jihatdan xalq san'atida mavjud bo'lganidan ko'p jihatdan farq qiladigan butun estetikaga ega. 30-yillarda sahna xoreografiyasi yangi janrlar bilan boyidi, raqs san'ati bilan xalq amaliy san'atining aloqasi kengaydi va chuqurlashdi, yangi estetika qaror topdi. Shu bilan birga, Moiseev raqsga asrdan asrga o'tadigan o'zgarmas narsa sifatida emas, balki "raqs - bu jarayon" sifatida qarashga chaqirdi, unda bir qator elementlar nobud bo'ladi va yangilari tug'iladi. I.Moiseevning bu nazariy tamoyillari Davlat xalq raqs ansambli amaliyotida o'z ifodasini topdi.

Igor Aleksandrovich Moiseev – baletmeyster va xoreograf, dunyodagi birinchi professional xalq raqs ansambli asoschisi. Xalq raqslarini jahon madaniyatining mulkiga aylantirdi.

SSSR xalq artisti, Sotsialistik Mehnat Qahramoni, Lenin va Davlat mukofotlari laureati. 1906-yil 21-yanvarda Kiyev shahrida tug'ilgan. Otasi - Moiseev Aleksandr

² "Izvestiya" sharhlovchisi LIDIA SHAMINA taniqli xoreograf bilan suhbatdan parcha.

Mixaylovich. Onasi - Gran Anna Aleksandrovna. Xotini - Moiseeva (Chagodaeva) Irina Alekseevna. Qizi - Moiseeva Olga Igorevna (1943 yilda tugʻilgan).

Uning otasi Aleksandr Moiseev Mixaylovich advokat kambagʻal zodagonlar oilasidan, Geydelbergdagi falsafa fakultetini tamomlagan. Onasi Anna Gren Aleksandrovna, yarim fransuz, yarim rumin millatiga mansub boʻlib, kasbi tegirmonchi edi. Aleksandr Moiseev suyukli yori Anna Gren bilan Parijda uchrashadi va turmush quradilar. Otasi Kiyevda ishlagani bois shu yerda yashashga qaror qiladilar. Ammo yolgʻiz oʻgʻli tugʻilgandan keyin koʻp oʻtmay, chor Rossiyasi davrida oʻzining anarxik qarashlari va bayonotlari tufayli Aleksandr Moiseev qamoqqa mahkum etiladi va onasi chorasizlikdan kichik Igorni bir muddat Parij maktab-internatiga topshiradi, erini qutqarish uchun Rossiyaga qaytib ketadi. I. Moiseev onasi haqida shunday deydi, “U³ gʻayrioddiy istedodli va kamdan-kam ixtirochi edi. U hamma narsani tikishi mumkin edi - shlyapadan tortib erkaklar shimigacha. U ideal tikuvchi edi. Bir vaqtlar Poltavada yashaganimizni aytish kifoya. Bir haftadan kamroq vaqt oʻtgach, Kiyevdan odamlar unga buyurtma berishni boshladilar. Chunki Parijdan ajoyib tikuvchi kelganini bilib, salon ochgan. Va keyin uning uchun oddiy navbatlar paydo boʻldi. U har doim shunday qilgan”. (“Izvestiya” sharhlovchisi LIDIA SHAMINA taniqli xoreograf bilan suhbatdan parcha). Internatda kichik Igor qabul qilish yoshiga nisbatan ikki yosh kichkina boʻlib, oʻqituvchilar tomonidan kattalar bilan bir xil jazolanar edi. Otasi oqlangandan soʻng, onasi Igorni Rossiyaga olib keladi⁴.

Igor Moiseev hayotida balet qanday paydo boʻldi? Oilaviy afsonaga koʻra, boʻlajak afsonaning otasi Aleksandr Mixaylovich dahshatli koʻcha jangiga guvoh boʻlgan. Bu oʻgʻlining tarbiyasi va kelajagiga yomon taʼsir qilishidan qoʻrqib, uni tarix hamda Sharq madaniyati bilan qiziqtirishga harakat qiladi. Igorning onasi esa unga musiqa va rasm chizishni oʻrgatgan. Moiseev 14 yoshga toʻlganda, otasi uni balet studiyasiga yuborishga qaror qildi. Balet uning hayotida

tasodifan paydo boʻldi. Igorning otasi koʻcha jangini koʻrdi. Uyga qaytgach, u oʻgʻliga u haqida gapirib berdi va uni yomon taʼsirlardan himoya qilish uchun ertaga uni balet maktabiga kiritishini aytdi. Shu bilan birga, u toʻgʻri turish va xulq-atvorni rivojlantiradi. Oʻqituvchilar ularga qanday isteʼdod berilganini koʻrib, qoʻllarini koʻtarishdi. Bolaning qobiliyatlari yaxshi edi, juda moslashuvchan va musiqiy edi. Bir oy ichida Igor oʻzini mamlakatdagi eng yaxshi balet kadrlari ustaxonasida - Bolshoy teatrining xoreografiya texnikumida topdi. Dastlab, ota-onalar bolani teatr sahnasining yulduziga aylantirish

³ "Izvestiya" sharhlovchisi LIDIA SHAMINA taniqli xoreograf bilan suhbatdan parcha.

⁴ Material RIA Novosti maʼlumotlari va ochiq manbalar asosida tayyorlangan.

niyatida emas edi. Ammo keyin ular raqqoslik kasbi o'g'lini siyosatdan va dahshatli Stalin qatag'onlaridan qutqaradi, deb qaror qilishdi. Ammo 1917-yil butunlay boshqacha hayot boshlandi. Kambag'allik o'rnini farovonlik egalladi. Yosh yigit kundalik hayotdan unchalik tashvishlanmadi.

Moiseev Bolshoy teatrining sobiq raqqosasi Vera Mosolovaning studiyasida o'qigan, u haqida u o'z shogirdiga ko'p gapirib bergan. Ammo u Bolshoy teatr yaqinda uning hayotiga kirishini orzu qilishga ham jur'at eta olmagan paytda 1920-yilda Moskvada Igor Moiseev Bolshoy Teatr balerinasini Vera Mosolovadan yakka tarzda klassik raqs saboqlarini oldi, so'ngra o'qituvchisi Vera Mosolovaning maslahatiga binoan Bolshoy Teatr qo'shidagi xoreografiya texnikumining kechki bo'limiga o'qishga topshiradi.

"Mening otam san'atdan uzoq edi, lekin u menga Bolshoy teatrining sobiq balerinasini Vera Mosolovaning studiyasiga kirishni maslahat berdi," deb eslaydi Igor Aleksandrovich o'z kitobida, "...O'qish oyiga 10 rubl va 2 log. Ikki-uch oy o'tgach, Vera Ilyinichna qo'limdan ushlab, Katta teatr xoreografiya kollejiga olib keldi. Bizni texnikum direktori qabul qildi, men ajablanib: "Bu bola siz bilan o'qishi kerak", dedi. Direktor imtihondan o'tishim kerak, deb javob bergani esimda. Bunga ustozim hech qanday shubhasiz: "U bardosh bera oladi"⁵ dedi. Imtihonlar natijasida faqat uchtasi, shu jumladan Igor Moiseev qabul qilindi.

1921 yildan 1924 yilgacha u bilan birga o'qigan Bolshoy teatrining bosh xoreografi Aleksandr Aleksandrovich Gorskiyning sinfini tugatdi. Chunki ustoz Igor Moiseev ushbu kollejga qorqmasdan kirishiga, kelajagi porloq ekanligiga amin edi.

Darhaqiqat, Xoreografiya texnikumida katta teatrning bosh xoreografi Aleksandr Gorskiyning sinfiga hech qandau muammolarsiz o'qishga qabul qilindi. 1924-yilda Aleksandr Gorskiy sinfida o'qib tamomlaydi. O'sha yili u Bolshoy teatr truppasiga qabul qilindi. Bu vaqtda Moiseevlar oilasi juda kambag'al yashagan. Otasi frantsuz tilini o'rgatish orqali tirikchilik qilar, onasi esa unga taklif qilingan har qanday uy, mehnat ishlari bilan shug'ullanar edi. Oradan vaqt o'tib Igor oilasining qiyinchiliklari sababli ozib ketadi shu tufayli ham kasal bo'lib qoladi. Shu sababdan yigit xoreografiya kollejini muddatidan bir yil erta bitiradi, deb bashorat qilishsa-da, o'quv yilini o'tkazib yuborishga majbur bo'ldi.

Natijada, Moiseev Bolshoy Teatr truppasiga qabul qilinganida 18 yoshda edi. Raqqosning birinchi rollari sezilmas edi, u tegishli maosh uchun olomonda raqsga

⁵ "ASR" onlay gazatasi, tarixiy ishlab chiqarish-axborot va tahlillik. Onlayn gazeta 2004 yil 21 sentyabrdan nashr etiladi. Igor Moiseev: "Muqarrarni munosib kutib oling". Buyuk xoreograf tavalludining 115 yilligiga. Valeriy Burt, 21.01.2021.

tushishga ham rozi edi. Birinchi oylik haqqini olgan Igor darhol do'konga borib, yangi choynak sotib oldi. Oilasining eski choynagi allaqachon eskirgan va doimo oqayotgan edi. Ota-onasini xursandchiligini ko'rgan Igor g'ururlanardi. Tez orada teatrga yangi xoreograf Kasyan Goleizovski keldi. Uning asarlari jamoada qizg'in munozaralarga sabab bo'ldi: ular spektakllarning dizaynidan norozi edilar. Ba'zi yetakchi ijrochilar Goleizovski bilan ishlashdan bosh tortdilar, shuning uchun uning spektakllarida asosan yosh rassomlar raqsga tushardi. Dastlab "Go'zal Yusufning afsonasi" spektaklidagi bosh rol Vasiliy Efremovga berilgan. Ikkinchi tarkibda bosh rol Igor Moiseevga topshirildi. Ammo Efremovning kasalligi tufayli Igor Aleksandrovich bosh rolda raqsga tusha boshladi. Keyinchalik u "Teodolinda" baletida solist rolini oldi. Ammo keyin kutilmagan voqea yuz berdi. Moiseev teatr rahbariyatining irodasiga qarshi chiqishi va Goleizovski himoya qilishi kerak edi⁶. Shu sababli, dastlab ishdan bo'shatildi, lekin tez orada qayta tiklandi, shunda ham hech qanday qismlar berilmadi. Igor Aleksandrovich bir yil davomida ishsiz edi. Oradan vaqt o'tib Prima-balerinaning sherigi Yekaterina Geltser belini jarohatlab oldi, zudlik bilan uning o'rniga, ular Igor Moiseevni tanladilar. Biroq, ijodiy tanaffus Igorni o'ylantirdi. Agar ilgari u butun dunyo raqs atrofida aylanayotganiga ishongan bo'lsa, endi u o'zi baletlarini sahnalashtirishni orzu qilardi. Buyuk xoreograf uzoq va muhim hayot kechirdi. 2007-yil 2-noyabrda Moskvada 101 yoshida vafot etdi. Igor Aleksandrovich kasalxonada vafot etdi, o'lim sababi yurak etishmovchiligi deb nomlandi. So'nggi yillarda erkak ishemik va gipertoniya kasalliklaridan aziyat chekardi. Dafn marosimi va Igor Moiseev bilan vidolashuv Chaykovskiy kontsert zalida, u 300 dan ortiq spektakl yaratgan sahnada bo'lib o'tdi. Rassom Novodevichy qabristoniga dafn qilindi. Igor Aleksandrovich hayotdan ko'z yumguniga qadar ansambl bilan ishladi. Allaqachon ancha zaif, kasalxona xonasida u videoga yozilgan mashqlarni tomosha qildi va tavsiyalar berdi. U o'limdan qo'rqmadi. Yana bir narsa tashvishlantirdi - u yetmish yillik hayotini sarmoya qilgan ansamblni kimga qoldirmoqchi edi. Bir kuni jurnalistlar unga: Ansambl merosxo'ri haqida savol berganida shunday javob beradi: "Nega Pushkin o'zi uchun merosxo'r izlamadi? Nega Lev Tolstoy uni tarbiyalamadi?" Iste'dod meros bo'lib o'tmaydi. Iste'dod o'z harakatlari bilan oziqlanadi. Hech qanday holatda u o'zidan oldingi odamga o'xshamasligi kerak. U o'zi bo'lishi kerak"deb, qat'iy ta'kidladilar.

⁶ Моисеев И. А. Я вспоминаю... Гастроль длиною в жизнь. М.: Согласие, 2016. 226 с.

Moiseev nomi uch marta Ginnening rekordlar kitobiga kiritilgan - sahnalashtirilgan spektakllarning rekord soni, eng uzoq davom etgan xoreografik faoliyati va xalq sahna xoreografiyasini shakllantirishga qo'shgan ulkan hissasi uchun.⁷ Shuni ta'kidlash joizki, Igor Moiseev hamma narsada noyob edi. Uning qirg'oqdagi uydagi kvartirasida 5000 dan ortiq badiiy kitoblar bor edi. U kuniga 100 sahifa o'qishga harakat qilgan. U muntazam ravishda o'zi ishlab chiqqan gimnastika bilan shug'ullangan.

Xoreografning ishi ko'plab mukofotlarga sazovor bo'lgan. SSSR Davlat mukofotlari (1942, 1947, 1952, 1985) va Rossiya (1995), Lenin mukofoti (1967) laureati. 1976 yilda Sotsialistik Mehnat Qahramoni unvoni berilgan. U "Shon-sharaf belgisi", "Mehnat Qizil Bayrog'i", "Lenin", "Oktyabr inqilobi" ordenlari, shuningdek Rossiyaning I, II va III darajali "Vatanga xizmatlari uchun" ordenlari bilan taqdirlangan. Uning xorijiy mukofotlari orasida Bolgariyaning Avliyo Aleksandr ordeni, Ruminiyaning Madaniyat xodimi ordeni, Polsha Polonius Restituta ordeni, Yugoslaviyaning birodarlik va birlik ordeni, Livanning Oltin sadr ordeni, Chexoslovakiyaning "Oltin sadr" ordeni bor. Oq sher va Argentina faxriy ordeni De Mayo Al Mtrito. 1960-yillarda "Raqsqa yo'l" dasturi uchun Moiseev Lenin mukofotiga sazovor bo'ldi va jamoa akademik unvoni, 1969-yilda u "Dance Magazine'ning" Amerika raqs mukofotiga sazovor bo'ldi.

Xoreograf o'z tarjimai holining shu va boshqa jihatlari haqida "Esimda..." nomli xotiralar kitobini yozgan, u 1996-yilda muqovasida ustoz surati bilan birinchi marta nashr etilgan. Keyinchalik xoreograf haqida xuddi shu nomdagi film chiqdi. Uning vafotidan keyin Igor Aleksandrovich yashagan uyga yodgorlik lavhasi o'rnatildi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. "Izvestiya" sharhlovchisi LIDIA SHAMINA taniqli xoreograf bilan suhbatdan parcha.
2. "ASR" onlay gazatasi, tarixiy ishlab chiqarish-axborot va tahlillik. Onlayn gazeta 2004 yil 21 sentyabrdan nashr etiladi. Igor Moiseev: "Muqarrarni munosib kutib oling". Buyuk xoreograf tavalludining 115 yilligiga. Valeriy Burt, 21.01.2021.
3. Material RIA Novosti ma'lumotlari va ochiq manbalar asosida tayyorlangan.
4. Моисеев И. А. Я вспоминаю... Гастроль длиною в жизнь. М.: Согласие, 2016.

⁷ Sport maqolalari sahifasi.